

JAVASLAT

a „Bakonyi cifraszúr ”

Veszprém Megyei Értéktárba történő felvételéhez

Készítette:

Budai László (név)

..... (aláírás)

Várpalota, 2014. május 9. (település, dátum)

(P. H.)

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:
THURY-VÁR Nonprofit Kft. – Krúdy Gyula Városi Könyvtár
2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:
Név: Budai László
Levelezési cím: 8100 Várpalota, Szent István út 28.
Telefonszám: 30/697-2623
E-mail cím: igazgato@krudylib.hu

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése
Bakonyi cifraszűr
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása
 agrár- és élelmiszergazdaság egészség és életmód épített környezet
 ipari és műszaki megoldások kulturális örökség sport
 természeti környezet turizmus
3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye
Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém
4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik
 települési tájegységi megyei külföldi magyarság
5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Szűrnek nevezik szőrből, vagy gyapjúból kapott durva posztót, amelyet szúrtakácsok, vagyis csapók készítenek, akik a gyapjúkelmét kallatással/ványolással – vízben való döngöléssel „csapásokkal” – a vastag szűr- vagy gubaposztóvá dolgozzák fel. Hosszú, egyszerű szabású kabátféle, felsőruha, amit a közrendűek, parasztemberek és pásztorok országszerte viseltek. Legdíszesebb, legdrágább változatait a legények hordták, az idősebbek többnyire csak feketével díszítettben jártak. A szűr a parasztság ruhadarabjainak egyik legdrágábbik darabja. Minden legény igyekezett beszerezni, mire lánykérésre kerül a sor. Jellegzetesen a magyar paraszti felsőruhák közé tartozott.

A szűr szabása alapján kabát, mégis palástszerűen hordták, vagyis sehol sem viselték felöltve, mindig csak magukra terítették. Ennek megfelelően elől nem gombolódik, nyitott és csak a nyakánál egy csatos szíj fogja össze. A falusi középgazdának általában kétfajta szűrje volt: a viselős szűr, ami mindennapos használatra készült, és a cifraszűr, amit az ünnepi alkalmakkor használtak.

A bakonyi cifraszűr a szűr-fajták között a legrövidebb és a legbővebb. Veszprémi szűrnek is hívták. Gallérja is a legnagyobb, és majdnem olyan hosszú, mint maga a szűr. Rövid ujjait kerek posztódarabokkal befenekelték. A bakonyi cifraszűrre jellemző, hogy nagyon gyakran a magyar címet beleszőtték a díszítésébe.

A bakonyi kanászok derekukon ugyanis nem viseltek készséget, mint az alföldi pásztorok,

kiseb használati tárgyaikat a szűr ujjában tartották, amit befenekeltek, és zsebek használták. Mivel a kanászszűr igen bő volt, az egyik vállon lecsúszott. Elöl szíjcsat tartotta össze. A díszítése főképpen a cinóberpiros szegés és rátét. Leggyakoribb rátét a tulipán, gyakran feketével kontúrozott. A késői darabokon egyre gyakoribb a fekete díszítmény. A XIX. század folyamán üldözték a viseletét, a Bach- korszakban kifejezetten a nemzeti ellenállás jelképe lett.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Veszprém mellett Várpalotán is sokan készítettek cifraszűrt. Palotán nemcsak a legnépesebb, de a leghíresebb és leggazdagabb iparág is kétségtelenül a csapóké volt. Hírükre jellemző, hogy még a távoli Gyöngyös kiöregedő csapóinak pótlására is szerettek volna Palotáról mesterlegényeket kapni. Külön városrészben éltek, az akkori Kis és Vadkerti utcában csak csapók laktak, a mai Kossuth utcának pedig a neve is Csapó utca volt. A mezőváros bírái közül többen e mesterséget űzték.

A palotai csapók főként fekete és szürke szűranyagot, valamint szürke posztót készítettek. A hozzávaló nyersanyag a birka gyapja. Dunántúlon a birkát nyírás előtt úsztatták, hogy a gyapjából kimosódjék a szemét és az erősen szennyezett rész. Palotán a Kikeri-tó vizében szokták volt úsztatni, mert ennek a mélysége megfelelő volt. Nyírás után a gyapjú egyenesen a csapókhoz került. Azonban annak ellenére, hogy az állatállomány legnagyobb részét mind az uraság, mind a mezőváros lakóinak állattartói közül a juhállomány képezte, a környékbeli gyapjútermelés nem volt mindig elegendő. Ezért, hogy a kereslethez (annyira kelendő volt a bakonyi szűr!) megfelelő mennyiségű anyagot biztosítsanak, évente többször előfordult, hogy a veszprémi és palotai csapók Szeged, Szentes, Hódmezővásárhely vidékéről hozták a gyapjút a Bakony aljára. A gyapjút, a feldolgozandó szőrt meg kellett tisztítani, finomabbá tenni, és ezt a műveletet egy nagy íjhoz hasonló eszközzel, az ilfával végezték el. Az inotai és péti vizek mellett álltak a palotai csapók mesterségének elengedhetetlen kellékei, a kallómalmok, ahol az anyagot „kallatták,” azaz a megszőtt gyapjuszövetet tömöttebbé, összeállóbbá tették. A kallómalmokból a kész posztó visszakerült a palotai szűrszabókhoz, akik a híres bakonyi cifraszűrt készítették.

Várpalota város történetéhez szervesen hozzátartozik a hungarikumnak is tekinthető bakonyi cifraszűr.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

<http://thurysvar.hu/kiallitasaink/varpalota-tortenete-a-neolitikumtol-napjainkig>

http://www.palotanet.hu/index.php?gr_1_id=5&gr_2_id=47&gr_3_id=0&doc_id=150

Pacsuné Fodor Sára: Palotai csapók. [kézirat] Várpalota, 1992. 85 p.

Szűj Rezső: Várpalota. Bp. Gondolat, 1960.

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

<http://www.krudylib.hu/wiki/bakonyi-cifraszur>

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

Franz Milfajt

*berichtigter Räuber, welcher d. 24ten Dec. 1830. mit
tödt. Standrecht, im Waszprimer Comitat, durch
den Strang hingerichtet wurde.*

Milfajt Ferencz

*Hírös rabló ki 1830^{ik} evet. December 24^{én},
Waszprém vármegyében Boglár térség
melletti felakasztott.*

*A bakonyi cifraszúr első ismert ábrázolása Milfajt Ferkó betyáron 1836-ból (Forrás:
Wikipédia. http://hu.wikipedia.org/wiki/Milfajt_Ferkó Utolsó letöltés ideje: 2014. május 9.)*

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek
3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat